

Euro zonos projektą galima išgelbėti

Lietuvos banko archyvo nuotr.

Raimondas KUODIS

Lietuvos banko valdybos pirmininko pavaduotojas

Apie euro zonos problemas pastaruoju metu girdime kasdien. Jos prasidėjo dar tada, kai euro zona buvo kuriama, nesuvokus esminių dalykų, kaip turi veikti pinigų sąjunga.

Pinigų sąjungų teorija gimė praėjusio amžiaus 7-ajame dešimtmetyje. Jau tada buvo sakoma, kad jeigu pinigų sąjunga nori sėkmingai veikti, ji turi turėti kelis pagrindinius bruožus. Pirmas – ekonomikos turi būti panašios ne tik savo struktūra, bet ir „šokais“, bombarduojančiais ekonomikas. Antras dalykas – pageidautina turėti integruotą darbo rinką, kad žmonės galėtų nesunkiai keliauti iš regionų, patyrusių nuosmukį, į regionus, kuriuose yra „perkaitimas“. Šį kriterijų, pavyzdžiui, atitinka JAV, kurią galime laikyti pinigų sąjunga tarp atskirų valstijų. Trečia – turi būti sukurtas bendros, kiek įmanoma, fiskalinės politikos mechanizmas, kad regionai, susidūrę su sunkumais, automatiškai gautų pervedimų iš regionų, patiriančių pakilimą.

Tačiau Europos žmonėms pinigų sąjungos projektas buvo pateiktas pirmiausia kaip valiutos keitimo sąnaudų išnykimo projektas. Tai ganėtinai nedidelis dalykas palyginti su potencialiomis grėsmėmis, kurias sudaro ne iki galo parengta pinigų sąjunga su vienoda pinigų politika visoms jos narėms. Dabar daug ekonomistų sako, kad Europa tiesiog per anksti pradėjo šį projektą, kad ji bent jau neturėjo į jį priimti šalių, kurios dabar yra susijusios su didžiausiomis problemomis, – Graikijos, Italijos ir kai kurių kitų.

Nevaldomos palūkanos

Praėjus geram dešimtmėčiui pradeda

skleistis šio politinio projekto pasekmės. Ji dar galima išgelbėti, bet, kaip pasakė Tarptautinio valiutos fondo generalinio direktoriaus pavaduotojas John'as Lipsky's, ji reikia pradėti gelbėti!

Europos politikai deda atrodytų nemažai pastangų, aukšto lygio susitikimai veja vienas kitą, bet kol kas nėra reikšmingų rezultatų. Ką šiandien matome? Matome, kaip nebrangiai skolinasi JAV vyriausybė, taip pat ir Didžiosios Britanijos vyriausybė, tačiau taip pat matome, kad nemažoje Europos dalyje valstybės skolos palūkanos visai nevaldomos. Tai yra nesėkmingos kovos su krize bruožas. Ir šią nesėkmę buvo galima nesunkiai prognozuoti.

Ekonomika dažnai pademonstruoja daugybinės pusiausvyros fenomeną, kai kokią nors kainą rinkoje gali veikti kainų ir žmonių lūkesčių sąveika. Atrodytų, palūkanų didėjimas už valstybės obligacijas turėtų nuraminti investuotojus, bet vyksta priešingai. Investuotojai suvokia, kad tokių palūkanų valstybės mokėti negali, tada prašo dar didesnių palūkanų, nors tai dar labiau blogina valstybės ekonominę padėtį ir skolos tvarumą. Galiausiai ta šalis patenka į tokią padėtį, kai jos obligacijas perka tik visiškai kamikadžės, kurie žino, kad valstybė su tokiomis skolinimosi palūkanomis bankrutuos, tik mano, kad tai įvyks ne tuojau pat. Į panašią aklavietę ėjo ir Lietuva 1999 metais po Rusijos krizės.

Europos centrinio banko vaidmuo

Svarbiausias dalykas, kurį nedelsiant reikėtų padaryti – įvesti palūkanų „lubas“ euro zonos valstybių obligacijų rinkoje, kas sėkmingai taikoma, pavyzdžiui, pinigų rinkoje. Europos centrinis bankas turi palūkanų „koridorių“ aplink oficialiąsias palūkanų normas, daug šalių centrinių bankų tą patį daro su savo valiutos kursais. Vienas iš naujausių pavyzdžių – Šveicarijos centrinis bankas, apribojęs franko stiprėjimą. Taigi, valstybės obligacijų palūkanų „lubos“, atrodo, yra vienintelis logiškas sprendimas, kurį Europa vis dar gali padaryti.

Visos kitos bėdos yra tik pasekmės negebėjimo suvaldyti valstybių skolos krizę. Pavyzdžiui, bankų rekapitalizavimo problemos kyla dėl to, kad dėl didelių palūkanų nuvertėjo vyriausybių vertybiniai popieriai (obligacijų kainos neigiamai susijusios su obligacijų pajamingumu). Kai bankų kapitaluose atsiranda skylių, užkšti jas paprastai tenka mokesčių mokėtojams. Politiniu požiūriu tai skamba visiškai absurdiškai, nes siekiama kovoti su pasekmėmis, nesprendžiant pagrindines problemas. Kai nuolat regime, kaip pasaulyje plinta žmonių protestai prieš finansų sektorius, sunku suvokti, kodėl

Europos politikai renkasi toki skausmingą kelią, užuot parėmę pačias problemines valstybes.

Europoje madinga kalbėti apie „demokratijos deficitą“. Tačiau šiuo atveju *politinis* problemų sprendimo kelias tik dar labiau kaitina rinkų kraują, nes sprendimus reikia priimti greitai ir vienbalsiai. Dėl to kyla rimtų abejonių, ar politikai sugebės išspręsti šį klausimą, juolab kad į debatus įliejama daug vietinių politinių niuansų. Bet valstybių skolos krizės valdymas yra daugiau technokratinis klausimas, kurį turi spręsti tokios ne politinės institucijos, kaip Europos centrinis bankas (ECB). Be to, tam jis turi ir pakankamai išteklių, nes centriniai bankai gali „pagaminti“ neribotą kiekį pinigų, priešingai nei vyriausybės. ECB jau turi Vertybinių popierių rinkos programą (*Securities Market Program*), kuri panaši į tą, kurią jau kelis metus taiko JAV federalinis rezervų bankas ir kiti centriniai bankai, norėdami normalizuoti finansų sistemą.

Taigi, ECB turi daryti intervencijas, kad pasiektų nusistatytą palūkanų „lubų“ tikslą. Kaip minėjau, jos paprastai daromos valiutų kursų, pinigų rinkų rinkos atvejais, bet valstybių obligacijų rinkos atžvilgiu tai daryti privenginama. Suprantama, kad valstybių obligacijų rinka yra gerokai arčiau politikos, nei valiutų kursai ar pinigų rinka. Antra vertus, kaip sakė JAV prezidentas B. Obama krizės pradžioje, „ypatingi laikai reikalauja ypatingų priemonių“.

Ir politikai, ir rinkos supranta, kad Europos finansinio stabilumo fondo (EFSF) neužteks bent kiek didesnei šaliai, kaip Italija ar Ispanija, išgelbėti. Dėl to reikia žymiai galingesnio instrumento, „patrankos“, kuria būtų galima išdaužyti krizės židinį. Tai, mano suvokimu, padaryti gali vienintelė institucija – ECB.

Lietuva dėl padėties euro zonoje kenčia netiesiogiai. Priešingai nei Estijai, mums dar nereikia suteikinti garantijų EFSF. Bet nuolatinis krizės laukimas Europoje nėra naudingas Lietuvai, kuri didžią dalį eksporto išveža ta kryptimi. Laimė, pagrindiniai mūsų prekybos partneriai – Švedija, Vokietija, Rusija – pastaruoju metu atrodė visai neblogai. Į Europos pietus mes eksportuojame nedaug. Antra vertus, 2008 metai parodė, kad lokalsios krizės labai greitai virsta globaliomis, kai pasaulio prekyba vos per pusmetį sumažėja beveik 40 procentų.

Skolų lygio stabilizavimas

Politikų mėginimas sukrapštyti realių pinigų ir gelbėti Europos periferiją, kai padėtis tokia įtempta, panaši į politinę savijudybę. Galima pajuokauti, kad po šios krizės bus daug „politinių lavonų“.

Politikai turi greičiau suvokti, kad šia problema reikia kuo greičiau patikėti ECB. Bus geriau ir patiems politikams, ir Europos žmonėms. Palūkanų normalizavimas yra kritiškai svarbus, norint stabilizuoti valstybių skolų santykį su BVP.

Pavyzdžiui, šalys galėtų gyventi su gana dideliu skolų lygiu, jeigu būtų normalios sąlygos. Tarkime, Graikija galėtų stabilizuoti skolą 150 proc. BVP lygyje, jeigu mokėtų kokius 4 proc. palūkanų, o ne keliolika, ir pasiektų bent 2 proc. nominalų ekonomikos augimą – kitaip

tariant, ekonomika gali ir neaugti, užtenka turėti įprastą euro zonai 2 proc. infliaciją. Tada net turint 3 proc. BVP dydžio biudžeto deficita, skolos ir BVP santykis nebedidėtų. Tai duotų galimybę Graikijai susitvarkyti ekonomiką ir pradėti bristi iš skolų. Priešingu atveju – bankrotas, kuris Europoje gali pareikalauti daug aukų, nes neaišku, kur ši domino grandinė sustotų. Ties Ispanija, o gal Prancūzija? Ne veltui vis garsiau aptarinėjami euro zonos ar net Europos Sąjungos iširimo scenarijai.

Mums tokia įvykių tėkmė būtų visai

nenaudinga. Jeigu ne ES pinigai, mūsų ekonomika šiuo metu būtų gal 2000 metų lygio. Kai Lietuva įstojo į ES, daug politikų manė, kad po 2007-2013 metų ES finansinės perspektyvos būsime pasiekę lygį, kai naujos paramos negausime. Deja, krizė bloškė mus žemyn, ir toliau gauname tą paramą. Būtų gerai, kad ilgainiui Lietuva galėtų verstis be išorinės paramos, bet pirmiausia reikia pakelti ją iš ganėtinai prastos padėties, kurioje ji dabar yra. Artimiausioje perspektyvoje parama iš ES yra kritiškai svarbi.

Ekonomiką gali atgaivinti konkurencingumo didinimas ir laisva prekyba

EP narys Gunnar'as Hokmark'as, Švedija (EP archyvo nuotr.)

„Ekonominių problemų turinčiose šalyse konkurencingumui ir ekonomikos augimui yra būtinos struktūrinės reformos, o šalyse, kurios neturi mokėjimų problemų, būtina užtikrinti valiutų konvertavimą ir atverti rinkas užsienio prekėms. Tai yra dvi svarbiausios kryptys reformos, kurias mes turime vykdyti, jei norime atkurti pasaulio ekonomikos balansą“, – sakė Gunnar'as Hokmark'as, ELP grupės vicepirmininkas, po jo parengto pranešimo dėl pasaulio ekonomikos valdysenos priėmimo Europos Parlamente.

„Institucinė sąranga taip pat yra labai svarbi, siekiant pusiausvyros pasauliniu lygmeniu. Organizacijos, skirtos šioms tikslams, turi būti skaidrios ir atskai-

tingos už savo veiksmus. Tai svarbus reikalavimas pasaulio valdysenai, siekiant užtikrinti tinkamą reformos įgyvendinimą“, – teigė Gunnar'as Hokmark'as.

Europarlamentarai ragina pertvarkyti pasaulio ekonomikos valdymą, siekiant padėti vėl subalansuoti pasaulio ekonomiką ir išvengti kito nuosmukio. Rezoliucija reikalauja didinti Tarptautinio valiutos fondo demokratiškumą, tarptautinių kapitalo srautų skaidrumą, nutraukti bankų slaptumo politiką, siekti ES atstovavimo TVF ir Pasaulio Banke ir baigti politinius valiutų kursų manipuliavimus.

ELP spaudos tarnybos pranešimas
2011 m. spalio 25 d.

Metas radikaliai ES pajamų reformai

Dabar yra tinkamas metas reformuoti biudžeto sudarymą pagal ES sutarčių nuostatas, numatančias išlaidų padengimą iš nuosavų išteklių, kitaip tariant, mokesčių. Taip teigia EP Biudžeto komiteto pirmininkas Alain'as Lamassoure, kuris dalyvavo konferencijoje apie daugiametį ES biudžetą.

Spalio 20–21 d. Briuselyje vykusioje konferencijoje Europos ir nacionalinių parlamentų nariai drauge su ES vyriausybėmis, Komisijos ir nevyriausybinių organizacijų atstovais aptarė Sąjungos „nuosavų išteklių“ ateitį, finansavimo prioritetus ir lėšų panaudojimo efektyvumą.

EP pirmininkas Jerzy Buzek'as pradedamas konferenciją sakė: „Turime būti pajėgūs geriau reaguoti į krizes ateityje. Darbo vietoms sukurti būtina užtikrinti ekonomikos augimą, konkurencingumą ir stiprią vidaus rinką. O tam reikia tvirto ES biudžeto [...] Kiekvienas iš bendro biudžeto išleistas euras sumažina nacionalinių biudžetų našta.“

Europos ir nacionaliniai parlamentarai sutiko, kad reikia reformuoti ES biudžeto

sudarymą, tačiau nuomonės išsiskyrė dėl reformos būdų.

Komisijos siūlymai įvesti finansinių sandorių mokesčių ir reformuoti PVM sistemą buvo sutikti palankiai, tačiau dauguma kalbėtojų abejojo praktinėmis jų įgyvendinimo galimybėmis ir sakė, kad naujo mokesčio įvedimas turėtų būti globalus, ne tik ES lygiu.

Konferencijos dalyviai taip pat išreiškė nuogąstavimą, kad naujoji PVM sistema padidins bendrą mokesčių našta.

„Dabartinė ES pajamų sistema yra nepaprastai sudėtinga ir nesuprantama ES piliečiams, todėl turi būti reformuota, kad padidintų piliečių domėjimąsi tuo, už ką jie moka“, – kalbėjo Europos demokratų ir liberalų frakcijos lyderis Guy Verhofstadt'as.

Renginio dalyvių nuomone, regioninės politikos finansavimas yra pernelyg sudėtingas.

„Iššūkis yra ne tai, kaip išleisti daugiau, bet kaip išleisti geriau. Lėšos turi būti geriau paskirstomos pagal prioritetus“, – kalbėjo Danijos valstybės sekreto-

EP Biudžeto komiteto pirmininkas Alain'as Lamassoure, Prancūzija (EP archyvo nuotr.)

rius pavaduotojas Peder'is Lundquist'as, atsakingas už ES daugiametį biudžetą.

„Jei projektai neatneša lauktos naudos, geriau iš viso jų atsisakyti“, – pridūrė jis.

Panaši konferencija bus surengta ir pirmininkaujant Danijai.

EP spaudos tarnybos pranešimas